

De la ficțiune la realitate juridică

Răspunderea penală a persoanei juridice

Coordonator

Conf. univ. dr. Andra-Roxana Trandafir

Editura

Hamangiu

PREFAȚĂ

Din anul universitar 2017-2018, la Facultatea de Drept a Universității din București, planul de învățământ al programului de master *Științe Penale* conține și disciplina *Răspunderea penală a persoanei juridice*.

Inevitabil, în primele cursuri predate la această materie, când discut cu masteranzii despre argumentele pro și contra răspunderii penale a persoanei juridice, dar și ulterior, când încercăm să rezolvăm spețe, una dintre frazele des auzite este: „*dar persoana juridică este o ficțiune...*”. Așa cum arăt și în cursul dedicat disciplinei amintite¹, în doctrina penală franceză, teoria ficțiunii persoanei juridice a fost înlăturată ca urmare a unei decizii în materie civilă², care preciza că „*personalitatea civilă nu este o creație a legii; ea aparține, în principiu, oricărei grupări dotate cu posibilitatea de exprimare colectivă în scopul apărării intereselor licite, demne de a fi protejate juridic*”. Prin urmare, persoana juridică nu este o ficțiune, ci o realitate juridică, având o voință proprie, distinctă de cea a membrilor săi³ și care se bucură de un patrimoniu propriu, diferit de patrimoniile membrilor care o compun, cu drepturi și obligații distincte de cele ale membrilor. Soluția a fost preluată ca atare de doctrina penală⁴, arătându-se că voința colectivă care animă persoana juridică nu este un mit, ci este concretizată în fiecare etapă din existența entității în cauză, prin reunirea, deliberarea și votul adunării generale a membrilor săi ori a organelor de conducere. În urma exprimării acestei voințe colective, se pot comite infracțiuni, la fel ca și în cazul voinței individuale⁵. Așadar, orice persoană juridică poate

¹ A se vedea A.R. TRANDAFIR, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, ed. a 4-a, Ed. C.H. Beck, București, 2025, p. 6.

² A se vedea Cass. fr. civ., IIème chambre, dec. din 28 ianuarie 1954, D. 1954, II, p. 217, cu *notă* de G. LEVASSEUR; JCP 1954, II, p. 7958, cu *concluzii* de LEMOINE; Bull. civ., V, nr. 20; JCP, 1990, II, p. 21529, cu *notă* de NEVOT; Bull. civ., V, nr. 205; JCP, 1992, II, p. 21856, cu *notă* de H. BLAISE. Temeiul legal al înlăturării teoriei ficțiunii a fost considerat fostul art. 1382 C. civ. francez privind răspunderea civilă delictuală (art. 1240 după reforma din 2016).

³ A se vedea B. DEJEMEPPE, *Responsabilité pénale des personnes morales*, în *Annales de droit de Louvain* nr. 1-2/1983, p. 70; P. CONTE, P. MAISTRE DU CHAMBON, *Droit pénal général*, 6e éd., Armand Colin, Paris, 2002, p. 198.

⁴ A se vedea F. DESPORTES, F. LE GUNEHEC, *Droit pénal général*, 14e éd., Economica, Paris, 2007, p. 565; P. CONTE, P. MAISTRE DU CHAMBON, *op. cit.*; L. MICHOU, *La théorie de la personnalité morale et son application dans le droit français*, tome I, 2e éd. par L. TROTABAS, Librairie Générale de Droit et Jurisprudence, Paris, 1924, p. 37; M.L. RASSAT, *Droit pénal général*, 2e éd., Ellipses, Paris, 2006, p. 465; B. FERRIER, *Une grave lacune de notre démocratie: l'irresponsabilité pénale des personnes administratives*, în *Revue de science criminelle*, 1983, p. 402-403; D. BOCCON-GIBOD, *La responsabilité pénale des personnes morales. Présentation théorique et pratique*, Alexandre Lacassagne/ESKA, Paris, 1994, p. 5; *La personnalité morale: retour sur le débat entre fiction et réalité*, recherche dans le cadre du Centre de droit des affaires de la Faculté de droit de Clermont, în *Revue juridique d'Auvergne* nr. 1/2007.

⁵ A se vedea R. MERLE, A. VITU, *Traité de droit criminel*, tome I, 7e éd., Cujas, Paris, 1997, p. 806. Autorii citați apreciază însă că „*persoanele juridice sunt incapabile să îndeplinească prin ele însele activitatea fizică având rolul de a concretiza voința lor delictuoasă. Dar, ele sunt instigatori ai*

acționa cu intenție sau culpă, tipice pentru persoana fizică. În sistemul de drept intern, având în vedere prevederile art. 188 C. civ., doctrina de drept civil arată că, deși „întrebarea dacă există sau nu persoane juridice este una dintre cele mai tulburătoare din știința dreptului”⁶, este cert că, „față de citirea completă a acestui text, putem ajunge la concluzia că actuala reglementare dă conținut teoriei realității persoanei juridice, ca subiect de drept de sine stătător”⁷.

Independent de aceste argumente juridice, subzistă dificultăți în a concepe că o entitate pe care nu o vedem poate avea o voință proprie și poate acționa în vederea comiterii de infracțiuni. Pe măsură ce avansăm cu materia, masteranzii fiecărei generații devin tot mai intrigăți de diversitatea situațiilor practice întâlnite și de răspunsul jurisprudenței, al celei din țara noastră ori din alte state, la aceste probleme. Bunăoară, am discutat despre condamnarea a patru spitale publice din România sau despre cum, în luna decembrie 2025, procurorul competent a solicitat Curții de Apel din Montpellier să mențină interdicția, pentru un an, de a desfășura activități pentru societatea care opera parcul eolian Bernagues din departamentul Hérault, întrucât aceasta ar fi responsabilă pentru moartea unui vultur dintr-o specie protejată, care se reproducea în zona unde a fost construit parcul eolian. Amenda solicitată instanței a fost de 200.000 de euro, din care 100.000 de euro cu suspendare.

Variatatea temelor abordate și numeroasele probleme de drept pe care le ridică introducerea, acum aproape 20 de ani, a răspunderii penale a persoanei juridice într-un sistem care nu era complet pregătit să primească această instituție a condus la redactarea a aproape 40 de lucrări de disertație în această perioadă, pe care am avut plăcerea să le coordonez. Majoritatea acestor lucrări, susținute în perioada 2019-2025, devin publice odată cu prezenta lucrare.

Citorul s-ar putea întreba în ce măsură contribuie materialele de față la aprofundarea subiectului în acest domeniu. În primul rând, se cuvine menționat că am încercat să configurez împreună cu masteranzii teme actuale și punctuale, care să permită tratarea lor aprofundată în aproximativ 30-40 de pagini (dimensiunea recomandată pentru lucrările de disertație la Facultatea de Drept). În al doilea rând, multe dintre aceste teme au fost sporadic sau deloc abordate în doctrina națională (de pildă, răspunderea penală a spitalelor de psihiatrie ori a spitalelor în cazul infecțiilor nosocomiale, posibilitatea ca persoana juridică să răspundă pentru infracțiunile contra libertății și integrității sexuale ori pentru infracțiunea de înșelăciune în cazul publicității înșelătoare sau efectele constatării nulității persoanei juridice ulterior hotărârii de condamnare). În al treilea rând, materialele valorifică o jurisprudență complexă a instanțelor naționale, care nu este analizată în mod detaliat în nicio altă lucrare. Relevanța practică este, și din această perspectivă, indiscutabilă. În final, mă bucur să constat că o mare parte dintre maste-

acestei activități materiale și în acest rol trebuie să răspundă (...), în condițiile dreptului comun, fără să poată fi invocată cea mai mică atingere a principiului responsabilității pedepselor”. A se vedea *idem*, p. 807.

⁶ A se vedea R. RIZOIU, în M. NICOLAE (coord.), G.AL. ILIE, C. PAZIUC, R. RIZOIU, *Drept civil. Persoanele*, ed. a 2-a, Ed. Solomon, București, 2025, p. 295.

⁷ *Idem*, p. 310.

ranzi continuă să activeze în domeniul studiat, fiind judecători, procurori, avocați, practicieni în insolvență, iar 10 dintre aceștia au continuat cercetarea în cadrul studiilor doctorale (inclusiv în materia răspunderii penale a persoanei juridice), unii devenind, între timp, și cadre didactice universitare, ceea ce sporește importanța prezentului demers, evidențiind un parcurs profesional de excepție în domeniul cercetării dreptului.

Lucrarea păstrează, în linii mari, structura cursului predat, abordând, mai întâi, situațiile particulare privind persoanele juridice de drept public și de drept privat care pot sau ar trebui să răspundă penal, precum și aspecte punctuale în legătură cu entitățile care pot răspunde penal, cum ar fi efectele reorganizării, folosirea persoanei juridice ca un paravan ori răspunderea penală a inteligenței artificiale pornind de la regulile aplicabile persoanelor juridice. Necesitatea intervenției unei persoane fizice este, la rândul ei, analizată, alături de vinovăție, pe care am considerat-o ca fiind, în continuare, cea mai dificilă problemă în cazul persoanelor juridice.

O parte consistentă a lucrării este dedicată analizei jurisprudenței în materia răspunderii penale a persoanei juridice pentru anumite infracțiuni, cum ar fi: uciderea din culpă și vătămarea corporală din culpă (în special în legătură cu spitalele), traficul de persoane, traficul de minori și proxenetismul, infracțiunile contra libertății și integrității sexuale, înșelăciunea, deturnarea licitațiilor publice, infracțiunile de corupție și de serviciu, infracțiunile comise prin nerespectarea prevederilor în legătură cu domeniul dreptului muncii, constituirea unui grup infracțional organizat, infracțiunile de mediu, infracțiunile din dreptul concurenței, evaziunea fiscală ori infracțiunile împotriva intereselor financiare ale Uniunii Europene.

Aspectele de procedură sunt, de asemenea, prezentate în mod detaliat, vizând în special măsurile preventive, inclusiv prin prisma relației cu procedura insolvenței, precum și aspecte particulare privind cauțiunea.

Lucrarea se încheie cu o trecere (sau, mai degrabă, o întoarcere) către dreptul civil, prin interesanta analiză a efectelor constatării nulității persoanei juridice ulterior hotărârii de condamnare.

Sunt mândră de autorii tuturor acestor materiale pentru seriozitatea cu care au abordat subiectele tratate și le mulțumesc că au acceptat invitația de a publica în prezentul volum rezultatul cercetărilor lor. Cred că atât temele alese, cât și profunzimea multora dintre analizele efectuate reprezintă un uriaș pas înainte în acest domeniu și o dovadă că, *de facto*, după cum știam și *de jure*, acceptăm în prezent că răspunderea penală a persoanei juridice, întocmai ca entitatea însăși, nu este o ficțiune, ci o realitate.

Conf. univ. dr. Andra-Roxana Trandafir

Ianuarie 2026